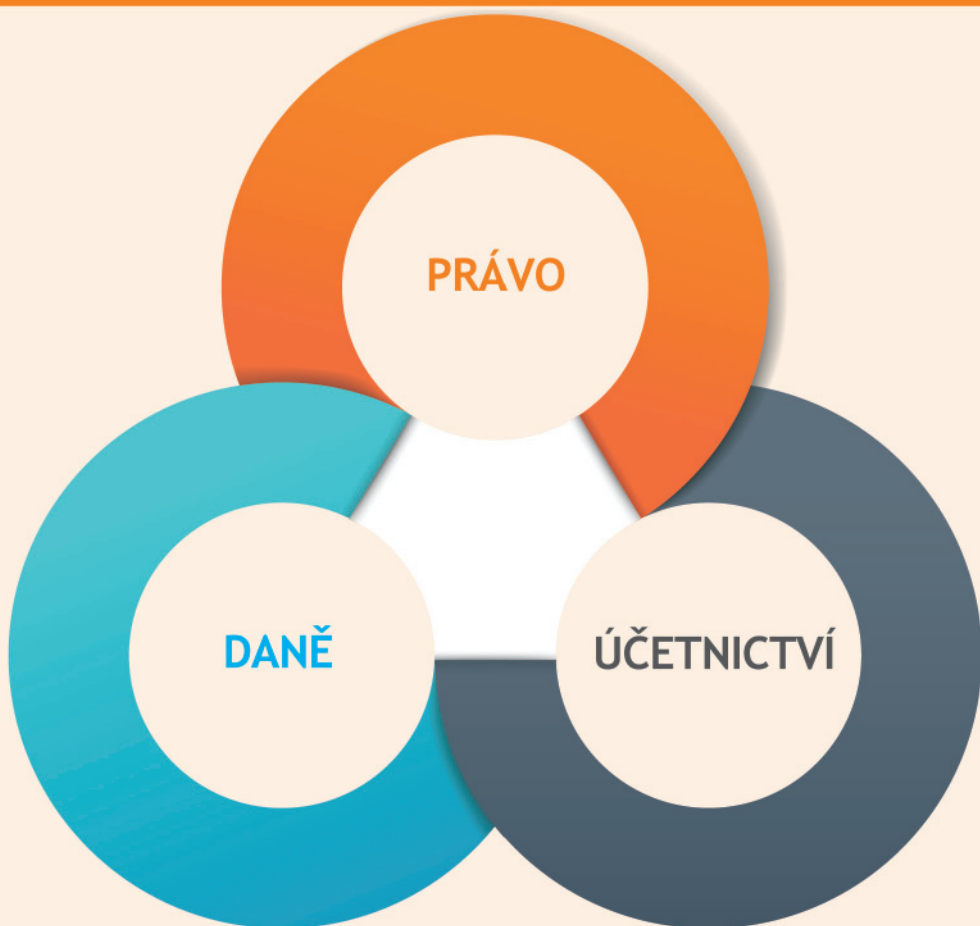

Václav Dobrozemský, Jan Stejskal

NEVÝDĚLEČNÉ ORGANIZACE V TEORII

Wolters Kluwer

NEVÝDĚLEČNÉ ORGANIZACE V TEORII

Nevýdělečné organizace v teorii

VÁCLAV DOBROZEMSKÝ
JAN STEJSKAL

Wolters Kluwer

Vzor citace: DOBROZEMSKÝ, V.; STEJSKAL, J. *Nevýdělečné organizace v teorii*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 400 s.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Dobrozemský, Václav

Nevýdělečné organizace v teorii / Václav Dobrozemský, Jan Stejskal. -- Praha : Wolters Kluwer, 2015. -- 400 stran
ISBN 978-80-7478-799-7 (brož.)

347.191.11 * (437.3)

- neziskové organizace -- Česko
- neziskové organizace -- právní aspekty
- monografie

347 - Soukromé právo [16]

Recenze:

prof. Ing. Helena Kuvíková, PhD.

© Václav Dobrozemský, 2015

© Jan Stejskal, 2015

ISBN: 978-80-7478-799-7 (brož.)

978-80-7478-800-0 (mobi)

978-80-7478-801-7 (pdf)

978-80-7478-802-4 (e-pub)

OBSAH

Seznam zkratek	11
Seznam zkratek některých použitých právních předpisů	12
Použité právní předpisy	14
Předmluva	16
1 Úvod do problematiky neziskových organizací.....	19
1.1 Vymezení pojmů	19
1.2 Definice a typické znaky neziskových organizací	21
1.3 Prospěšnost činností neziskových organizací	23
1.3.1 Veřejná prospěšnost	25
1.3.2 Vzájemná prospěšnost	26
1.4 Právní formy neziskových organizací	27
2 Obecné právní principy existence NNO	31
2.1 Zakladatelské právní jednání, vznik	31
2.2 Obecný průběh rejstříkového řízení	32
2.2.1 Skutečnosti zapisované do veřejného rejstříku	34
2.2.2 Listiny zakládané do sbírky listin veřejného rejstříku	35
2.3 Adaptace na novou právní úpravu	37
2.4 Název	38
2.4.1 Obecně k názvu právnické osoby	38
2.4.2 Veřejná prospěšnost v názvu	41
2.4.3 Jméno člověka v názvu	41
2.4.4 Příznačný prvek v názvu	42
2.4.5 Označení právní formy	44
2.4.6 Změna názvu v souvislosti s novou právní úpravou	47
2.4.7 Ochrana názvu	51
2.5 Sídlo	55
2.6 Účel a činnost právnické osoby	56
2.6.1 Obecné vymezení účelu	57
2.6.2 Zakázaný účel	58
2.6.3 Veřejný a soukromý účel	61
2.6.4 Veřejná prospěšnost	63
2.6.5 Předmět činnosti	68

2.6.6	Hlavní činnost.....	70
2.6.7	Vedlejší činnost.....	77
2.6.8	Podnikání.....	82
2.6.9	Jiná výdělečná činnost.....	88
2.6.10	Nepřímé podnikání.....	92
2.7	Statutární orgán.....	94
2.7.1	Obecné vymezení.....	94
2.7.2	Pojem „statutární zástupce“.....	95
2.7.3	Přehled statutárních orgánů.....	96
2.7.4	Vnitřní omezení jednatele (zástupčího) oprávnění.....	98
2.7.5	Určení způsobu jednání statutárního orgánu.....	99
2.7.6	Postavení místopředsedy.....	101
2.7.7	Udělení plné moci statutárnímu orgánu.....	102
2.7.8	Substituční zmocnění.....	103
2.7.9	Požadavky na výkon funkce.....	104
2.7.10	Ručení.....	105
2.7.11	Vzdání se funkce.....	105
2.7.12	Zastoupení zaměstnancem nebo členem orgánu.....	107
3	Spolky.....	109
3.1	Vymezení právnické osoby, pojem spolek.....	109
3.2	Zásady spolkového práva.....	111
3.3	Založení a vznik.....	112
3.4	Rejstříkové souvislosti.....	112
3.5	Stanovy.....	113
3.6	Členství ve spolku.....	114
3.6.1	Obecný úvod.....	115
3.6.2	Vznik členství.....	115
3.6.3	Práva a povinnosti členů.....	117
3.6.4	Seznam členů.....	118
3.6.5	Zánik členství.....	119
3.6.6	Soudní ochrana členů.....	126
3.7	Orgány spolku.....	132
3.7.1	Obecně o organizační struktuře spolku.....	132
3.7.2	Statutární orgán.....	136
3.7.3	Nejvyšší orgán.....	138
3.7.4	Kontrolní komise.....	148
3.7.5	Rozhodčí komise.....	152
3.7.6	Další orgány spolku.....	155

3.8	Pobočné spolky	156
3.8.1	Obecně o pobočném spolku.....	157
3.8.2	Založení a vznik pobočného spolku	158
3.8.3	Název pobočného spolku.....	159
3.8.4	Právní poměry pobočného spolku	164
3.8.5	Majetkové poměry pobočného spolku.....	166
3.8.6	Ručení hlavního spolku	166
3.8.7	Možnost vystoupení pobočného spolku z hlavního spolku	167
3.8.8	Adaptace na novou právní úpravu	168
3.9	Svazy spolků	169
3.10	Přeměny spolku.....	170
3.10.1	Fúze spolků.....	170
3.10.2	Rozdělení spolku	172
3.10.3	Změna právní formy spolku	173
3.11	Zrušení a zánik	175
3.11.1	Dobrovolné zrušení.....	176
3.11.2	Nucené zrušení	176
3.11.3	Likvidace	177
3.11.4	Zánik.....	178
4	Ústavy.....	179
4.1	Vymezení právnické osoby, pojem ústav	179
4.2	Založení a vznik, zakládací listina a statut.....	180
4.3	Rejstříkové souvislosti	182
4.4	Vklad	183
4.5	Statut	183
4.6	Činnost ústavu	183
4.7	Orgány ústavu.....	184
4.7.1	Ředitel.....	184
4.7.2	Správní rada	185
4.7.3	Dozorčí rada	187
4.7.4	Odměňování.....	187
4.8	Výroční zpráva	188
4.9	Zrušení a zánik	188
5	Obecně prospěšné společnosti.....	189
5.1	Vymezení právnické osoby, pojem OPS	189
5.2	Založení a vznik, zakládací listina a statut	190
5.3	Statut	191

5.4	Rejstříkové souvislosti	191
5.5	Činnost OPS	192
5.6	Orgány společnosti	192
5.6.1	Ředitel	192
5.6.2	Správní rada	193
5.6.3	Dozorčí rada	194
5.7	Výroční zpráva	195
5.8	Zrušení a zánik	196
5.9	Postavení OPS v nové právní úpravě	196
5.9.1	Základní informace	196
5.9.2	Transformace OPS	197
6	Nadace, nadační fondy	199
6.1	Vymezení právnické osoby, pojem nadace a nadační fond	199
6.1.1	Obecně o fundacích	199
6.1.2	Nadace	200
6.1.3	Nadační fond	202
6.2	Založení a vznik nadace, zakládací listina a statut	209
6.2.1	Náležitosti nadační listiny	209
6.2.2	Statut nadace	211
6.2.3	Vznik nadace	212
6.2.4	Proces založení a vzniku nadace	212
6.2.5	Rejstříkové souvislosti	212
6.3	Majetek nadace	214
6.3.1	Vklad	214
6.3.2	Nadační jistina	214
6.3.3	Nadační kapitál	215
6.3.4	Majetek nadace	216
6.3.5	Přidružený fond	216
6.3.6	Nadační příspěvek	217
6.4	Výroční zpráva	219
6.5	Orgány nadace	219
6.5.1	Obecně o organizační struktuře	219
6.5.2	Správní rada	220
6.5.3	Dozorčí rada, revizor	223
6.6	Přeměny	225
6.7	Zrušení a zánik	226
6.7.1	Zrušení a likvidace	226
6.7.2	Zánik	227

7	Ostatní druhy NNO	228
7.1	Církev, náboženské společnosti a církevní právnické osoby	228
7.2	Politické strany a politická hnutí	230
7.3	Společenství vlastníků jednotek	231
7.4	Veřejné vysoké školy	233
7.5	Profesní komory	234
7.6	Honební společenstva	234
7.7	Zájmová sdružení právnických osob	237
7.8	Obchodní korporace	238
8	Účetnictví	239
8.1	Druhy účetnictví	239
8.2	Předpisy upravující oblast účetnictví	240
8.3	Obecné základy účetnictví	244
8.4	Zásady a funkce účetnictví	246
8.5	Účetní technika	253
8.5.1	Účetní doklady	253
8.5.2	Oběh účetních dokladů a postup při jejich zpracování	254
8.5.3	Archivace účetních záznamů	257
8.5.4	Účetní metody	258
8.6	Organizace jednoduchého účetnictví	265
8.7	Organizace podvojného účetnictví	270
8.7.1	Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	282
8.7.2	Účtová třída 1 – Zásoby	287
8.7.3	Účtová třída 2 – Finanční účty	290
8.7.4	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	292
8.7.5	Účtová třída 5 – Náklady	297
8.7.6	Účtová třída 6 – Výnosy	301
8.7.7	Účtová třída 9 – Vlastní jmění, fondy	304
8.8	Uzavření účetních knih a účetní závěrka v podvojném účetnictví	307
8.8.1	Účetní uzávěrka	307
8.8.2	Účetní závěrka	312
8.8.3	Dokumenty účetní závěrky	314
8.9	Uzavření účetních knih a sestavení přehledů v jednoduchém účetnictví	332

9 Daně.....	335
9.1 Daň z příjmů právnických osob	335
9.1.1 Základní pojmy z oblasti daně z příjmů právnických osob	335
9.1.2 Druhy činností NNO.....	339
9.1.3 Stanovení daňové povinnosti právnických osob.....	342
9.1.4 Slevy na dani	351
9.1.5 Daňové přiznání k dani z příjmů	352
9.2 Daň z přidané hodnoty	355
9.2.1 Základní pojmy a systém DPH.....	355
9.2.2 Předmět DPH.....	357
9.2.3 Osoby v systému DPH.....	359
9.2.4 Daňové doklady podle ZDPH.....	365
9.2.5 Nárok na odpočet DPH.....	367
9.2.6 Zdaňovací období a daňové přiznání	370
9.3 Ostatní daně.....	372
9.3.1 Daň z nemovitých věcí	372
9.3.2 Daň z nabytí nemovitých věcí	380
9.3.3 Daň silniční.....	384
9.3.4 Spotřební daně	388
Summary	390
Literatura.....	391
O autorech	395
Věcný rejstřík	396

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Allgemeine Bürgerliches Gesetzbuch – (vše)obecný zákoník občanský
AVPO ČR	Asociace veřejně prospěšných organizací České republiky
D	Dal
DPH	Daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
Junák	Junák – svaz skautů a skautek ČR, resp. Junák – český skaut, z. s.
KANCL	Komise pro aplikaci nové civilní legislativy
MD	Má dáti
NNO	Nestátní nezisková organizace
NS	Nejvyšší soud České republiky
NSS ČR	Nejvyšší správní soud Československé republiky
NSS	Nejvyšší správní soud České republiky
OPS	Obecně prospěšná společnost
PO	Příspěvková organizace

SEZNAM ZKRATEK NĚKTERÝCH POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

ABGB	Allgemeine bürgerliches Gesetzbuch (Všeobecný zákoník občanský)
ČÚS	Český účetní standard
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
zákon o sdružování občanů	zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
živnostenský zákon	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon o soudních poplatcích	zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
ZÚ	zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
ZDP	zákon č. 586/1991 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
ZDNV	zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů
zákon o rezervách	zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
zákon o dani silniční	zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů
zákon o obecně prospěšných společnostech	zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů
zákon o nadacích a nadačních fondech	zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech)

zákon o církvích a náboženských společnostech	zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
zákon o spotřebních daních	zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů
ZDPH	zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
stavební zákon	zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
zákoník práce	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
katastrální zákon	zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)
rejstříkový zákon	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů
ZOS	zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí

POUŽITÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY¹

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční

Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech

Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon)

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech

Zákon č. 76/2002 Sb., integrované prevenci a omezování znečišťování a integrovaném registru znečišťování

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹ Všechny právní předpisy jsou uvedeny ve znění pozdějších předpisů, není-li v textu vyznačeno jinak.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob

Zákon č. 307/2013 Sb., o povinném značení lihu

Zákon č. 309/2013 Sb., kterým se mění živnostenský zákon

Zákon č. 335/2014 Sb., kterým se mění zákon o soudních poplatcích

Zákon č. 213/1997 Z. z., o neziskových organizacích poskytujících všeobecné prospěšné služby

Zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí

Nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností

Vyhláška ministerstva financí ČR č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví

Vyhláška ministerstva financí ČR č. 504/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, u kterých hlavním předmětem činnosti není podnikání, pokud účtují v soustavě podvojného účetnictví

Vyhláška ministerstva financí ČR č. 507/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky účtující v soustavě jednoduchého účetnictví

Opatření MF čj. 281, 283/77, 411/2000, kterým se stanoví postupy účtování pro účetní jednotky účtující v soustavě jednoduchého účetnictví

České účetní standardy č. 401–414

PŘEDMLUVA

Nevýdělečné organizace plní ve společnosti každého vyspělého a moderního státu významnou úlohu. Jsou především poskytovateli širokého spektra kolektivních statků a služeb, jež nezajišťuje v dostatečné míře stát a jeho organizace, resp. určité skupiny obyvatel si je nedokáží zajistit sami prostřednictvím tržní nabídky. Jsou rovněž významným ekonomickým subjektem v rámci národního hospodářství. Existují jich zde desítky tisíc. V neposlední řadě jsou indikátorem rozvinutosti občanské společnosti, někdy též hybatelem veřejného mínění a iniciátorem celospolečenských změn. Jejich existence je ve velké míře spojena s pojmy „veřejný zájem“ či „veřejná prospěšnost“. Tedy plněním svých funkcí a činností přispívají k celospolečenskému blahobytu celé společnosti, nebo alespoň významné skupiny obyvatel.

I přesto, že existence a činnosti nevýdělečných organizací bezesporu přináší pozitivní efekty, čelí tyto organizace ve skutečnosti mnoha problémům. Prvním z problémů je jejich nejasné ukotvení v právním řádu (coby neziskových, resp. nevýdělečných organizací). Z toho vyplývá mnohoznačnost v označování těchto organizací a mnoho mylných domněnek a zavádějících představ. Další problémy vyplývají z velké nepřehlednosti celého neziskového sektoru. Míra diferenciacce mezi jednotlivými organizacemi, jejich právními formami, způsoby fungování, rozhodování atd. je velká. Při realizaci právního jednání mezi různými subjekty to může vzbuzovat jistou míru právní nejistoty.

Řešení alespoň některých popsaných problémů je v právním řádu již realizováno nebo se v brzké době plánuje realizovat. Velkou změnou, která se v budoucnu jistě pozitivně projeví, je nové právní ukotvení všech nevýdělečných organizací. V souvislosti přijetím nového občanského zákoníku a dalších právních předpisů byly rekodifikovány i obecné právní principy týkající se i těchto organizací. Téměř všechny organizace jsou nyní definovány NOZ. Vznikly nové právní formy, některé právní úpravy zanikly. NOZ upravuje právní poměry v mnoha právních formách daleko detailněji, než tomu bylo za původní právní úpravy. Dává však taky dispoziční právo samotným zakladatelům nevýdělečných organizací, aby sami stanovili poměry ve vnitřním právu své organizace.

Spolu s právními změnami dochází ke vzniku řady nejasností a právních otázek. K jejich řešení je zapotřebí využít standardní vědecké metody a postupy, které jsou využívány v oblasti právní vědy. Jde o komparativní a historickou metodu. Vzhledem k tomu, že NOZ je inspirován Obecným zákoníkem občanským (ABGB), který na území českých zemí platil do konce roku 1950, je i pro oblast zejména

spolkového práva využitelná judikatura prvorepublikových soudů. Stejně tak autoři čerpají z bohaté rozhodovací praxe soudů po roce 1990, ať už v oblasti spolkového či nadačního práva, tak i práva obchodních společností, neboť úprava spolkového práva je zjevně inspirována zejména právní úpravou družstva. Autoři dále používají metodu analýzy a normativní metodu, kterou se snaží nalézt odpovědi na některé, ať už problematické, či dosud praxí nepoznané a neřešené instituty. Na základě těchto metod jsou v této vědecké monografii publikovány závěry vedoucí k řešení mnoha právních otázek nevýdělečných organizací. Zároveň se však autoři snažili dosáhnout zpracováním této publikace maximální přehlednosti a čtenářského komfortu.

Další oblastí, která je specifická pro nevýdělečné organizace, je oblast finančního práva, tedy konkrétně úprava jejich daní a poplatků. I tato oblast prošla velmi výraznými změnami, mnoho novel změnilo dosavadní právní stav s účinností od 1. ledna 2014. Vzhledem k velké diferenciaci činností nevýdělečných organizací a velmi častým novelizacím předmětné právní úpravy se tato stává v praxi obtížně aplikovatelnou. Tato monografie se pokouší přispět do značně rozsáhlé a dialektické diskuse ohledně aplikace právní úpravy daní nevýdělečných organizací. Bylo využito analýzy mnoha právních textů, judikátů a výsledků srovnávacích studií, výsledků vyplývajících z praktické aplikace a právní analýzy, aby mohl vzniknout text postihující maximální rozsah témat.

V neposlední řadě je třeba zmínit právní prostředí upravující vedení účetnictví nevýdělečných organizací. Právní rozbor naznačuje, že pro vybrané nevýdělečné organizace jde o poměrně stabilní právní oblast, pro vybrané druhy jako jsou například spolky, jde o oblast s poměrně zastaralou právní úpravou (konkrétně např. v případě jednoduchého účetnictví). V textu autoři pracují i s tezemi připravované právní úpravy ZÚ a znovuoobnovení jednoduchého účetnictví. Právní rozbor poskytuje komplexní přehled o pravidlech, která upravují vedení obou zmíněných soustav účetnictví. Autoři přitom vycházejí i z podpůrné legislativy, harmonizačních předpisů a širokého rozsahu poznatků z praxe.

Přidanou hodnotou této monografie je komplexní pohled na problematiku nevýdělečných organizací, právní úpravu jejich postavení a vnitřního práva, která vyplývá ze současně účinných právních předpisů. Jednotlivé kapitoly představují ucelený soubor poznatků o dané problematice, včetně retrospektivních pohledů, právní analýzy a návrhu na možná řešení aplikovatelná v praxi.

Tato monografie vznikla i v rámci vědecko-výzkumné spolupráce Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice a Ekonomické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. V publikaci autoři zúročili výsledky mnoho let trvající a úspěšné spolupráce v oblasti neziskového sektoru, nevýdělečných organizací, jejich právních a daňových aspektů.

Autoři děkují za podporu a mnohaletou úspěšnou spolupráci prof. Ing. Heleně Kuvíkové, PhD. z Ekonomické fakulty Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici a také za její poznámky a doporučení vyplývající z recenzního posudku na tuto monografii, které přispěly k jejímu zkvalitnění.

Autoři si přejí, aby tato monografie přispěla k ujednocení právního pohledu na postavení nevýdělečných organizací, jejich činnosti a plnění vybraných povinností v oblasti daní a účetnictví.

autoři

V Pardubicích dne 26. ledna 2015

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

1.1 Vymezení pojmů

V národním hospodářství existují subjekty, které jsou zařazovány podle tzv. Pestoffova trojúhelníkového modelu národního hospodářství do neziskového sektoru. Jde o sektor, v němž organizace a instituce nejsou primárně založeny za účelem dosahování zisku. Tyto organizace bývají podle tohoto kritéria nazývány **neziskové** (anglický ekvivalent *non-profit organization*).² Tento pojem zlidověl a každý si pod ním představí široký okruh organizací, které se vyskytují ve společnosti a jejich ústřední snahou je poskytnout občanům nebo různým klientům veřejnou službu. Označení má naznačovat především rozdíl od komerčních a ziskových organizací, tj. cílem neziskových organizací není vytvářet zisk a rozdělovat jej mezi vlastníky, ale přímá produkce užitku³.

Často se tyto organizace označují i jinými názvy, a to vždy podle kritéria členění, které autor považuje za důležité. Příkladem může být název **nevýdělečné organizace** – organizace, které nejsou založeny za účelem získávání výděлку, nebo lépe řečeno, nejsou založeny za účelem podnikání.

Obě výše uvedená označení jsou však spíše obecným pojmenováním druhu organizace, nikoliv nositelem či vyjadřovatelem jejího přesného charakteru. Neziskové

² Pro pojmy „neziskový sektor“ a „nezisková organizace“ neexistují v českém právním řádu legální definice, přesto jde však o pojmy zažitě a běžně používané. Pojem „neziskový“ je českou vědeckou doktrínou odmítán, přesto je však užíván, neboť odpovídající český ekvivalent je poměrně těžké nalézt. Jedná se o vadný překlad právního výrazu „non-profit“ (v americkém právním jazyce chápán ve významu označení typu osoby – „non-profit organisation“), případně „not-for-profit“ (chápáno ve smyslu vyvíjení určité činnosti). V těchto případech se však jedná o pojem mající význam „jiný než“ (resp. nikoli za účelem zisku). V tomto ohledu bude snad vhodnější označení „nevýdělečný“ ve smyslu „není za účelem dosahování zisku“, resp. za účelem podnikání. V českém prostředí je však běžně užíván výraz „neziskový“ mající význam záporu „ne“. Stejně tak je vadným označení „neziskové právo“, neboť evokuje, že existuje-li záporný výraz, bude existovat i „ziskové právo“, což je nonsens. Předmětem zkoumání není žádný „nezisk“.

Přestože jsou si autoři vědomi názvoslovné kritiky a nevhodnosti, resp. nesprávnosti pojmu „neziskový“, vzhledem k tomu, že se jedná již o běžně používaný pojem, je tento používán spolu s pojmem „nevýdělečný“ i v dalším textu.

³ FRIČ, P.; GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 203 s. ISBN 80-86432-04-1. KUVÍKOVÁ, H.; STEJSKAL, J.; SVIDROŇOVÁ, M. *Neziskové organizácie – teoretické a ekonomické súvislosti*. Banská Bystrica: Bellianum, 2014, s. 28–30.

i nevýdělečné organizace mohou vytvářet zisk a mohou získávat prostředky hospodářskou (nebo ostatní výdělečnou) nebo též podnikatelskou činností. Omezením v této oblasti je pouze povinnost reinvestovat takto nabyté prostředky do hlavní činnosti či rozvoje svého smyslu existence. Někdy jsou tato označení nepřesným vyjádřením faktu, že tyto organizace hospodaří spíše se schodkovými rozpočty, které bývají pokrývány z veřejných rozpočtů. Ani tato charakteristika není zcela správná, neboť neplatí na všechny organizace.

Dalšími používanými pojmy jsou označení **státní** a **nestátní**⁴ nebo **nevládní (mimovládní)** organizace. Tato označení mají vyjadřovat explicitní odluku od státu nebo vlády (včetně regionálních úrovní), coby zřizovatele či iniciátora vzniku takové organizace. V zahraničí je používán spíše pojem nevládní v ekvivalentu *non-governmental organization*.

Z kontextu vyplývá, že státní neziskové organizace zřizuje stát, kraje, obce, případně jejich organizační složky. Jedná se především o organizační složky a příspěvkové organizace, které tyto instituce zřizují a převážně zabezpečují výkon státní správy nebo zajištění dalších veřejných služeb, typicky zdravotních a sociálních služeb a školství.

NNO, tj. soukromé organizace, jsou zřizovány nejčastěji „zdola“ – občany – jako formální (i někdy zprvu neformální) organizace – mají charakter právnických osob a jejich existence velmi často vychází z principu samořízení společnosti a schopnosti vzájemného usměrňování jednání společenství lidí. Z toho vyplývá i jeho alternativní označení – **nezávislý sektor**, kdy je upozorňováno na to, že tyto organizace v něm působící fungují nezávisle na vládě. Další možností označení je **dobrovolný sektor**, v případě, že zdůrazňujeme dobrovolnost působení v tomto sektoru. Další možností pro označení tohoto sektoru je **občanský sektor**, kdy je zvýrazněna propojenost neziskových organizací s občanskou společností.⁵

V této oblasti je výstižnějším kritériem pro označení těchto organizací opět Pestoffův trojúhelník, kde organizace vyskytující se v neziskovém sektoru jsou označeny podle iniciátora jejich vzniku – tedy soukromé (vznikají rozhodnutím soukromého subjektu – ať fyzické, tak právnické osoby), nebo veřejné (vznikají rozhodnutím instituce veřejného sektoru – státu). Ve výsledku jde o **soukromé neziskové a veřejné neziskové organizace**.

Ale ani toto označení organizací není optimální, neboť nepostihuje všechny druhy organizací, které se v praxi objevují. Často jde o organizace, které nesplňují

⁴ Běžně používaným pojmem je „nestátní nezisková organizace“, např. Zásady vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy.

⁵ Ani tyto pojmy nejsou v českém právním řádu legislativně zakotveny, stejně jako pojem „neziskový“ přesně nevyjadřuje charakter těchto subjektů, resp. celého sektoru.

jednu z uvedených charakteristik. Příkladem mohou být státní podniky, které jsou založeny státní institucí (např. usnesením vlády – jsou tedy veřejné), a to za účelem zisku (jsou tedy ziskové). Druhým příkladem jsou veřejné vysoké školy, které jsou založeny zvláštním zákonem (zákon o založení příslušné veřejné vysoké školy), což indikuje veřejný charakter organizace, avšak legislativa upravující vysoké školy předpokládá absolutní autonomii jak je tomu obvyklé u soukromých organizací. Ani Pestoffův model tyto organizace nepostihuje, ale alespoň jejich existenci přiznává v podobě hraničních a smíšených organizací.

1.2 Definice a typické znaky neziskových organizací

Z rozsáhlé literatury zabývající se neziskovými organizacemi je možné uvést příklady definic podle jednotlivých autorů například takto:

- Neziskové organizace jsou organizace, které nebyly založeny či zřízeny za účelem podnikání. Jsou to organizace, o jejichž činnosti je jiný zájem, ať už státu, společnosti, či určité skupiny lidí. Tyto organizace působí v rámci neziskového sektoru, a to jak veřejného, tak i soukromého.⁶
- Často užívaný pojem nezisková organizace je v právním řádu České republiky naprosto neznámým pojmem. Označuje organizaci, která vznikla za účelem vykonávání veřejně prospěšné činnosti, nikoliv za účelem dosahování zisku.⁷
- Termín nezisková organizace označuje právnické osoby či organizace, které se primárně zabývají získáváním a přerozdělováním finančních prostředků pro účely dobročinné, rozvoje náboženství, kultury, vzdělání, sociální účely nebo pro realizaci dalších „dobrých skutků“.⁸
- Neziskové organizace jsou právnické či sociální subjekty vytvořené za účelem výroby zboží a služby, jejichž stav nedovoluje, aby byly zdrojem příjmů, zisku nebo jiným finančním výnosem pro jednotky, které ji založily, řídí nebo financují.⁹

Je třeba poznamenat, že jednotlivé definice odpovídají záměru, se kterým jednotliví autoři definici vytvořili. Všechny definice mají společný průnik v činnosti, poslání nebo funkci neziskové organizace, která se ukazuje být určujícím prvkem celého nestátního neziskového sektoru.¹⁰

⁶ TETŘEVOVÁ, L. *Veřejná ekonomie*. Příbram: Professional Publishing, 2008.

⁷ STEJSKAL, J. *Ekonomika neziskové organizace*. Praha: Koalice nevládek Pardubicka, 2010.

⁸ *Special Recommendation VIII: Non-profit Organisation*. [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/bestpractices/fatf/9specialrec/9special-rec8.pdf>

⁹ *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts*. [online]. New York: United Nations, 2003, 316 s. [cit. 2012-03-26]. ISBN 92-116-1461-9. Dostupné z: http://unstats.un.org/unsd/publication/seriesf/seriesf_91e.pdf

¹⁰ BENČO, J.; KUVÍKOVÁ, H. a kol. *Ekonomika veřejných služeb*. Banská Bystrica: Univerzita Mateje Bela, Ekonomická fakulta, 2011, 333 s.

Celý sektor a organizace v něm plní významnou úlohu ve společnosti. Všechny organizace jsou ekonomickými subjekty, které vstupují na trh, poptávají a nabízejí, což představuje významný ekonomický (národohospodářský) přínos. Většina organizací v tomto sektoru plní i svoji sociální roli. Některé poskytují různým zájemcům (často z řad sociálně potřebných či vyloučených) výkon určitých služeb nebo poskytují různé statky, jež daní zájemci nemohou jiným způsobem získat. Často se tyto organizace stávají jediným zastáncem určitých sociálních skupin, ochraňují jejich práva a lidskou důstojnost. Tyto organizace svojí existencí napravují tržní selhání (trh není schopen či ochoten zajistit příslušné služby, statky či jistoty), stejně tak napravují vládní selhání, neboť doplňují nabídku kolektivních statků a služeb, kterou poskytuje pomocí svých výdajových programů sám stát jen v určité minimální úrovni.

Samostatnou funkcí NNO a jeho organizací je role socializační nebo participační. Občanům je umožněno pomocí NNO vykonávat své právo sdružovací, uspokojovat své specifické potřeby, působit osvětově, aktivně se podílet na výkonu demokracie a kontroly státní moci, stejně tak být aktivní součástí občanské společnosti dané země.

NNO přispívají ke snížení celkových výdajů státu i přesto, že pro svou činnost potřebují určité finanční zdroje z veřejných rozpočtů. Zajišťují totiž činnosti, které by jinak musel obstarat sám stát. Činnost NNO také rozšiřuje nabídku zaměstnání na trhu práce, roste rovněž počet pracovníků v tomto sektoru, převážně na úkor celkového počtu pracovníků ve státním neziskovém sektoru. Přispívá tak ke snížení neúměrného počtu pracovníků ve veřejném sektoru.¹¹

K podrobnější charakteristice neziskových organizací napomohou i jejich typické znaky, z nichž některé byly již zmíněny. Souhrnně lze neziskové organizace charakterizovat za pomoci těchto znaků¹²:

- **Institucionalizované** (*organized*) – mají jistou institucionální strukturu, organizační skutečnost, bez ohledu na to, zda jsou formálně nebo právně registrovány.
- **Soukromé** (*private*) – tedy jsou institucionálně odděleny od státní správy, ani jí nejsou řízeny. To neznamená, že nemohou mít významnou státní podporu, nebo že ve vedení nemohou být mj. státní úředníci. Rozhodující je zde fakt, že základní struktura neziskových organizací je ve své podstatě soukromá.
- **Neziskové** (*non-profit*) – ve smyslu nerozdělování zisku, tj. nepřipouští se u nich žádné přerozdělování zisků vzniklých z činnosti organizace mezi vlastníky nebo

¹¹ FRÍČ, P.; GOULLI, R. a kol. *Neziskový sektor v ČR*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.

¹² ŠKARABELOVÁ, S. Vymezení pojmu nestátní nezisková organizace. *Centrum pro výzkum neziskového sektoru*. [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.e-cvns.cz/soubory_diskuse/vymezeni_nno.pdf.

vedení organizace. Neziskové organizace mohou svou činností vytvářet zisk, ovšem ten musí být použit na cíle dané posláním organizace.

- **Samosprávné a nezávislé** (*self-governing*) – jsou vybaveny vlastními postupy a strukturami, které umožňují kontrolu vlastních činností, tzn. že neziskové organizace nejsou ovládány zvenčí, ale jsou schopny řídit samy sebe. Nekontroluje je ani stát, ani instituce stojící mimo ně.
- **Dobrovolné** (*voluntary*) – využívají dobrovolnou účast na svých činnostech. Dobrovolnost se může projevovat jak výkonem neplacené práce pro organizaci, tak formou darů nebo čestné účasti ve správních radách.

Dalším rysem je, že:

- jsou **prospěšné**, přispívají k veřejnému dobru, usilují o dobro lidí, určitých skupin či společnosti jako celku.

Posledně jmenovaný rys neziskových organizací však není jednoduše definovatelný a v praxi je obtížně postižitelný či měřitelný.

1.3 Prospěšnost činností neziskových organizací

Většina NNO definuje a utváří své poslání a hlavní činnosti v souladu s popsánými funkcemi a rolmi. Veškeré své činnosti vykonávají bez motivu zisku či jiných podnikatelských benefitů, což umožňuje plnou koncentraci organizace a jejích členů na dosahování užitků směřujících vně i dovnitř organizace.

Tvorba základních organizačně-právních norem pro neziskový veřejný i soukromý sektor v 90. letech 20. století odkryla několik zásadních otázek. Jednou z nich byla právě i otázka veřejné prospěšnosti, vzájemné prospěšnosti a případně i otázka veřejného zájmu státu na zabezpečování veřejných služeb prostřednictvím různorodé institucionální struktury. Realizace těchto aktivit není vyhrazena jen veřejné moci a subjektům, které si vláda sama zřídí. I soukromé neziskové organizace zde mohou vykonávat vzájemně prospěšné nebo veřejně prospěšné aktivity. Obsahové vymezení veřejné prospěšnosti neexistuje, ani v teorii není jasně definováno. To platilo i v České republice až do roku 2012.

V České republice vznikl v roce 2012 NOZ. Ten v současné době zakotvuje charakter veřejně prospěšných NNO a definuje je takto: „veřejně prospěšná je právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyla majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu“. Tento rys bude zachycen ve veřejném rejstříku neziskových organizací a bude k němu přihlíženo při poskytování veřejné podpory z veřejných rozpočtů.

Vůči zákonem dané definici je možné uvést negativa, se kterými je přímo spojena. Jsou jimi¹³:

- Terminologie – pojem „veřejná prospěšnost“ nelze jednoznačně definovat, protože se tato charakteristika významově vyvíjí, a nelze jej tedy vymezovat ani legislativní definicí. Jedná se o velmi zavádějící pojem. Státní moc bude kategorizovat, co je veřejně prospěšné a co není, což je nežádoucí pro celkové chápání veřejné prospěšnosti.
- Transparentnost NNO – zákoník nesplňuje původní záměr řešit transparentnost všech NNO, neboť se dotýká výhradně těch subjektů, kterým bude statut veřejné prospěšnosti přiznán.
- Přístup k prostředkům z veřejných zdrojů – zákon sice zajišťuje selekci subjektů, které žádají o prostředky z veřejných rozpočtů, avšak taková úprava je nekonceptní, nepřísluší NOZ a nemůže jím být ani předjímana.
- Přidělování statusu – bude založeno na schvalování odborné komise a tedy i na posuzování jednotlivců. Tento akreditační proces bude znamenat zátěž, která není nijak zdůvodněna a nepřinese občanské společnosti žádný přínos. Jakýkoli schvalovací proces popírá samotný smysl svobodné občanské společnosti.

Pro srovnání je možné uvést slovenskou zkušenost s vymezením tohoto pojmu. Slovenské právní předpisy vymezují jen seznam činností, které se považují za veřejně prospěšné s tím, že ponechávají velký prostor pro kreativnost uživatelům těchto právních předpisů (zejména orgánům veřejné moci), které je používají. Tento způsob však nepředstavuje pozitivní příspěvek k jasnému a transparentnímu vymezení veřejné prospěšnosti.

Dle dosavadní běžné praxe je však možné odvodit, že pojem „veřejná prospěšnost“ se objevuje například i v právní teorii. Zde bývá užíván jako antonymum pojmů „vzájemná prospěšnost“ anebo „individuální prospěšnost“.¹⁴ V běžné legislativě je využíván pojem „obecná prospěšnost“ – typicky v pojmenování organizací – OPS. V této souvislosti se česká praxe velmi přiblížila té slovenské, a to

¹³ Zpracováno podle Asociacenno.cz [online]. [cit. 2012-02-09]. Tiskové prohlášení k vládnímu návrhu ustanovení o veřejné prospěšnosti v občanském zákoníku. Dostupné z: <http://www.asociacenno.cz/index.php/component/content/article/11-media/38-tiskove-prohlaeni-k-vladnimu-navrhu-ustanoveni-o-veejne-prospnosti-v-obanskem-zakoniku>. SEEMANOVÁ, J. Aperio.cz [online]. [cit. 2011-12-09]. Vyjádření APERIA k právní úpravě veřejné prospěšnosti v návrhu nového občanského zákoníku. Dostupné z: <http://aperio.cz/347/vyjadreni-aperia-k-pravni-uprave-verejne-prospesnosti-v-navrhu-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

¹⁴ Podrobněji viz NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI – FÓRUM DONOROV. *Veřejná prospěšnost legislativa a prax. (Veřejný záujem a veřejná prospěšnosť v legislatíve a praxi orgánov verejnej správy)*. Bratislava: Vydavateľstvo Pozsony, 2006. ISBN 80-967009-7-9. NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI. *Veřejná prospěšnost příklady iných krajín (Úprava verejnej prospešnosti a skúsenosti zo zahraničia)*. Bratislava: Pozsony, 2006. ISBN 80-969565-0-7.

ve vymezení obecně prospěšných činností, které mohou vykonávat obecně prospěšné společnosti.

1.3.1 Veřejná prospěšnost

Pojem veřejný zájem není v legislativě jasně vymezen. V ekonomických teoriích existuje několik pokusů o vymezení veřejného zájmu, a to od jeho absolutního vyloučení, až po komplikované právní vymezení. Světově je uznávána tzv. Lippmanova definice veřejného zájmu z roku 1921, podle které je veřejným zájmem to, co by si lidé vybrali, kdyby viděli jasně a racionálně a jednali nezaujatě a benevolentně. Obecně lze z praxe odvodit, že veřejného zájmu používá k označení těchto dvou činností z hlediska jejich působení v normotvorbě:

- důvod pro zásah veřejné moci do individuálních práv (zejména vlastnických) jednotlivců,
- hodnotící kritérium určité činnosti nebo věci z hlediska jejich prospěchu (majetkového nebo jiného) pro veřejnost.

Ani mezinárodní organizace a instituce nejsou sdílnější a nejsou ochotny vymezit obecně pojem veřejný zájem či veřejnou prospěšnost neziskových organizací. Díky závažnosti následků takové definice je vždy pojem či vlastnost organizace posuzována jednotlivě podle konkrétních okolností. Obecnou závaznou definici může ustanovit pouze zákonodárny orgán každého státu. Je však v definici obou uvedených pojmů limitován zejména těmito třemi zásadami¹⁵:

1. zásadou generality,
2. zásadou delegování (*delegatus non potest delegare*),
3. zásadou svrchovanosti ústavy.

Je však možné konstatovat, že veřejná prospěšnost spadá pod pojem veřejný zájem. Pojem veřejná (všeobecná) prospěšnost je využíván ve dvou významech: prvním je **spojení veřejné prospěšnosti se službami**, které jsou poskytovány ve veřejném zájmu (pro všechny občany). V legislativě je možné poskytování těchto služeb ukotvit. Takový předpis pak musí obsahovat i podmínky jejich realizace, případně podmínky financování.¹⁶ Druhou možností je definování formálních podmínek, včetně právní formy, které je potřeba splnit, aby bylo možné veřejně prospěšné služby poskytovat. Jednodušší pro legislativce je první způsob. V druhém je totiž nezbytné vypořádat se s otázkami, proč právě jen definovaná právní forma může poskytovat veřejně prospěšné služby, případně proč je jejich rozsah omezen atd.

¹⁵ STEJSKAL, J.; KUVÍKOVÁ, H.; MAŤÁTKOVÁ, K. *Neziskové organizace. Vybrané problémy ekonomiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.

¹⁶ KUVÍKOVÁ, H.; GAJDOŠOVÁ, K. Vytvorení hodnoty za peníze prostřednictvím veřejno-súkromného partnerstva. *Ekonomický časopis*, 2012, roč. 60, č. 3, s. 293–310.

Druhým významem je spojení **veřejné prospěšnosti s dalšími instituty**, jako je například veřejně prospěšné zařízení, veřejně prospěšné práce, veřejnoprávní účel apod. Každý z těchto pojmů musí být jasně vymezen ve zvláštním právním předpise.¹⁷ Slovenská republika má samostatný právní předpis (zákon č. 213/1997 Z. z., o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby, v znení neskorších predpisov), který definuje všeobecně prospěšné služby taxativním výčtem. Mezi tyto služby patří:

- poskytování zdravotní péče,
- poskytování sociální pomoci a humanitární péče,
- tvorba, rozvoj, ochrana a obnova, prezentace duchovních a kulturních hodnot,
- ochrana lidských práv a základních svobod člověka,
- vzdělávání, výchova a rozvoj tělesné kultury,
- výzkum, vývoj, vědecko-technické služby a informační služby,
- tvorba a ochrana životního prostředí a ochrana zdraví obyvatelstva,
- služby na podporu regionálního rozvoje a zaměstnanosti,
- zabezpečování bydlení, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Česká republika nemá explicitní právní předpis, který by se této problematice věnoval. Částečně je jím NOZ, avšak očekává se přijetí speciálního zákona o veřejné prospěšnosti.

1.3.2 Vzájemná prospěšnost

Právní rámec soukromých neziskových organizací obvykle umožňuje vytvoření různých právních forem organizací, které jsou zřízeny k jakémukoliv účelu. Posláním neziskové organizace může být proto i naplňování vzájemně prospěšného účelu (například pro vlastní členy).

Pravděpodobně existují různé neziskové organizace nestátního typu, které jsou založeny výhradně pro realizaci vlastních aktivit a dosahování vzájemně prospěšných cílů. Na druhou stranu je třeba připomenout „křehkost“ tohoto vymezení, neboť pokud uvedená organizace zorganizuje byť jedinou aktivitu ve prospěch veřejnosti, pak jistě vykonává i veřejně prospěšnou činnost. Samotné zařazení organizace do příslušné kategorie je tedy třeba provádět po pečlivé analýze rozsahu jednotlivých druhů činností (veřejně prospěšné x vzájemně prospěšné) a nezapomenout na dynamiku v této oblasti.

Samotné přidělení statutu právnické osobě (ať již neziskového či ziskového charakteru) totiž může přinést výrazné výhody, které jsou ukotveny v právních předpisech. Typicky jde o možnost čerpat dotační prostředky z veřejných rozpočtů, případně uplatňování daňových výhod a slev. Na druhé straně jsou s čerpáním výhod spojeny i častější kontroly čerpání a využití veřejných prostředků a výkonu aktivit organizace.

¹⁷ KUVÍKOVÁ, H. *Neziskové organizácie v Európskej únii*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB, 2004, 110 s.

1.4 Právní formy neziskových organizací

V minulosti uváděl taxativní výčet právních forem neziskových organizací ZDP. Vymezení sloužilo sice jen k definici poplatníků, kteří si mohli uplatňovat snížení základu daně, ale tento zákon velmi napomáhal vymezení okruhu neziskových organizací. Podle původní právní úpravy byly rozeznávány neziskové organizace, jenž je možné vyjmenovat ve dvou skupinách:

- státní neziskové organizace (školské právnické osoby, organizační složky státu a příspěvkové organizace státu, obcí a krajů, státní fondy a subjekty, o kterých to stanoví zákon, mj. i obce, kraje),
- NNO (zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti; občanská sdružení, včetně svých organizačních jednotek a také včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace a nadační fondy, honební společenstva, sdružení vlastníků jednotek, obecně prospěšné organizace, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné organizace).

Současně účinný ZDP již žádný okruh jmenovitě neziskových organizací nevypočítává. Pouze definuje pojem tzv. **veřejně prospěšný poplatník**. Tím je poplatník, který v souladu se svým zakladatelským právním jednáním, statutem, stanovami, zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci jako svou hlavní činnost vykonává činnost, která není podnikáním.

Největší změnu ve vymezení a druzích NNO přinesl NOZ s účinností od 1. ledna 2014. Změny jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 1: Srovnání původní a nynější situace u vybraných NNO

Název právní formy	Původní právní úprava	Aktuálně účinná právní úprava
občanské sdružení – nově spolek organizační jednotka občanského sdružení – nově pobočný spolek	Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů	NOZ
Obecně prospěšná společnost	Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů	Zákon byl zrušen bez náhrady
Politické strany a politická hnutí	Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů	Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů

Název právní formy	Původní právní úprava	Aktuálně účinná právní úprava
Církev a náboženské společnosti	Zákon o církvích a náboženských společnostech	Zákon o církvích a náboženských společnostech
Zájmová sdružení právnických osob	OZ 1964	Příslušný paragraf byl zrušen bez náhrady

Z výše uvedeného vyplývají tyto skutečnosti:

- Veškerá občanská sdružení a jejich organizační jednotky se od 1. 1. 2014 považují za spolky, hlavní spolky nebo pobočné spolky. Sdružení má právo změnit svoji právní formu na ústav nebo sociální družstvo podle jiného zákona. Do tří let musí uzpůsobit svoji vnitřní úpravu nové právní úpravě NOZ (§ 3045).
- V období změn zákonných úprav byl vydán zákon č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost a o změně zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ten umožňoval do 31. 12. 2013 rozhodnout o změně právní formy a bez změny právní osobnosti převést původní občanské sdružení na obecně prospěšnou společnost.
- Odborová organizace, organizace zaměstnavatelů včetně organizací mezinárodních a jejich organizační jednotky evidované podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, se považují za odborové organizace, organizace zaměstnavatelů, mezinárodní odborové organizace a jejich pobočné organizace podle NOZ (§ 3046).
- Od 1. 1. 2014 není možné založit OPS. Všechny vzniklé do 31. 12. 2013 se i nadále řídí dosavadními právními předpisy. OPS má právo změnit svoji právní formu na ústav, nadaci nebo nadační fond podle NOZ; ustanovení NOZ o přeměně právní formy právnických osob se použijí obdobně (§ 3050).
- Od 1. 1. 2014 není možné založit zájmové sdružení právnických osob. Doposud vzniklá sdružení se i nadále řídí dosavadními právními předpisy. Zájmové sdružení právnických osob má právo změnit svoji právní formu na spolek podle NOZ; ustanovení NOZ o přeměně právní formy právnických osob se použijí obdobně (§ 3051).
- Nová úprava se dotýká i dalších právnických osob typu NNO, které jsou založeny podle zvláštních zákonů [například zákon č. 42/1980 Sb., o hospodářských stycích se zahraničím – podle něj vznikají některé komory; zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)]. Ty mohou fungovat dál podle stávajících předpisů, případně se mohou

přeměnit na spolek podle NOZ. Rozhodnutí o přeměně je ponecháno na příslušném orgánu této právnické osoby (§ 3052).

- Podle NOZ, konkrétně podle § 402 a násl., vznikla nová právní forma, kterou je ústav.

Ucelený přehled NNO, včetně příslušné právní úpravy je tento:

- spolek, ústav, nadace, nadační fond, přidružený fond (NOZ),
- politické strany a politická hnutí (zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů),
- církve a náboženské společnosti (zákon o církvích a náboženských společnostech).

NNO založené před 1. 1. 2014, které již po tomto datu nelze založit, neboť jejich právní úprava byla zrušena, ale které mohou i nadále existovat a fungovat jsou tyto:

- obecně prospěšná společnost (zákon o obecně prospěšných společnostech),
- zájmová sdružení právnických osob (OZ 1964).

Hraniční nebo smíšené¹⁸ NNO, které jsou zakládány ve veřejném zájmu, aby plnily státem požadované úlohy, jsou tyto:

- honební společenstva (zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně § 19 a násl.),
- veřejné vysoké školy (zvláštní zákon, kterým příslušná veřejná vysoká škola vzniká),
- veřejná výzkumná instituce [zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací)],
- společenství vlastníků jednotek [původně dle zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), od 2014 pak NOZ],
- profesní či jiné komory vzniklé podle zvláštního zákona,
- a dále organizace vznikající podle zvláštních předpisů na mezinárodní bázi.

¹⁸ Pojem „hraniční nebo smíšená“ organizace odkazuje na Pestoffův trojúhelník a jeho vymezení organizací, které svým charakterem nesplňují všechny rysy pro zařazení do skupiny NNO. Často proto, že jsou zakládány rozhodnutím veřejné moci nebo plní jiný veřejný zájem, který je včleněn do jejich poslání.

Zcela specifickou skupinou organizací, které mohou mít veřejně prospěšný účel svého založení, jsou obchodní korporace. Nový ZOK to ve vybraných případech umožňuje. Zvláštním případem je dále sociální družstvo, které je podtypem družstva. Opět ZOK jej umožňuje založit k vyvíjení obecně prospěšné činnosti v sociální oblasti.

Následující kapitoly budou věnovány zejména tradičním NNO, hraniční nebo smíšené organizace budou popsány jen stručným komentářem v jedné kapitole.

2 OBECNÉ PRÁVNÍ PRINCIPY EXISTENCE NNO

2.1 Zakladatelské právní jednání, vznik

V této publikaci jsou zkoumané subjekty právnickými osobami a jako takové mají právní osobnost (dříve právní subjektivitu), již se rozumí způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti – tedy schopnost být subjektem práva, právních vztahů. Způsobilost mít práva a povinnosti je třeba chápat jako schopnost mít je, čímž není určen samotný jejich rozsah a povaha. Právní osobnost není omezena jen co do rozsahu (v rámci předmětu) činnosti právnické osoby, v tomto ohledu je možno označit tuto vlastnost jako generální subjektivitu.¹⁹

Neziskové organizace disponují také svéprávností (dříve způsobilostí k právním úkonům), což je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat). Zatímco u fyzických osob může být svéprávnost omezena, u právnických osob se rozsah právní osobnosti a svéprávnosti kryje, tedy právnické osoby vznikají vznikem a zanikají jejím zánikem.

Tato publikace se zabývá právnickými osobami soukromého práva. Základní rozdíl soukromoprávních a veřejnoprávních entit spočívá v tom, zda se jejich existence opírá o tu či onu právní oblast, dále je to otázka zakladatele, odlišný způsob jejich vzniku, předmět činnosti, účel existence a organizační struktury.²⁰

Pro počátek existence právnických osob neziskového charakteru (v hlavní oblasti zájmu jsou spolky, nadace, nadační fondy a ústavy) je charakteristické, že probíhá ve dvou fázích. První fázi zákon nazývá ustavení a stanoví možnosti, jakými může právnická osoba být ustavena (založena). Pro naši oblast zkoumání je typické ustavení zakladatelským právním jednáním. Pro zakladatelské právní jednání se obligatorně vyžaduje písemná forma. Zákon stanoví minimální náležitosti, které musí obsahovat: název, sídlo právnické osoby, předmět činnosti, jaký má právnická osoba statutární orgán a jak se vytváří, nestanoví-li to zákon přímo. Určí též, kdo jsou první členové statutárního orgánu. Zakladatelské právní jednání bývá obvykle vícestranné a v tomto případě zákon stanoví, že právnická osoba je zakládána přijetím stanov nebo uzavřením jiné smlouvy. Ve stanovených případech lze však založit právnickou osobu (typické to bude u nadací, nadačních fondů a ústavů) i jednostranným právním jednáním, pak je takový dokument nazýván zakladatelskou listinou.

¹⁹ § 20 odst. 1 věta druhá NOZ: „Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.“

²⁰ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 268.

Pro spolky jsou zakladatelským právním jednáním stanovy, pro nadaci a nadační fond nadační listina, kterou může být zakládací listina nebo pořízení pro případ smrti (závěť), a pro ústavy zakládací listina pořízení pro případ smrti.

Druhou fází je vlastní vznik právnické osoby. Pro vznik těchto subjektů je zakotvena zásada registrační, na základě které je jejich vznik vázán na zápis do veřejného rejstříku (§ 126 odst. 1 NOZ). Podmínkou pro vznik je jejich ustavení. Zákon však nestanoví žádnou lhůtu mezi první a druhou fází. Dobu existence právnické osoby zákon nestanoví. Může tak být založena na dobu neurčitou (což bude pravidlem), nebo na dobu určitou. Jestliže zakladatelské právní jednání nic neuvádí, platí, že je právnická osoba ustavena na dobu neurčitou.

2.2 Obecný průběh rejstříkového řízení

Problematicku veřejných rejstříků upravuje samostatný rejstříkový zákon, který upravuje rejstříky vedené pro dané právní formy: spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní rejstřík a rejstřík obecně prospěšných společností. Lze tedy konstatovat, že všechny zkoumané subjekty jsou zapisovány do veřejného rejstříku, což lze vnímat jednoznačně pozitivně. Do 31. 12. 2013 občanská sdružení (dnes spolky) byla vedena a vznikala zápisem do evidence občanských sdružení vedené Ministerstvem vnitra ČR. Tato evidence měla polooficiální charakter, nebylo z ní patrné, zda daný subjekt existuje a kdo za něj právně jedná. Veřejné rejstříky jsou založeny na principu formální publicity (možnost nahlížet do rejstříků) a materiální publicity (ochrana důvěry třetích osob právně jednajících důvěřujíc údajům zapsaným v tomto rejstříku).

Návrh na zápis musí být podán bez zbytečného odkladu po vzniku rozhodné skutečnosti (např. po založení právnické osoby, přijetí rozhodnutí o změně zakladatelského právního jednání, změně sídla, volbě členů orgánů zapisovaných do rejstříku apod.). Rejstříkový zákon upravuje náležitosti, které je třeba k návrhu na zápis přiložit. Jsou to:

- Souhlas osob, které se do rejstříku zapisují, neplyne-li tak z jiných dokládanych listin; není-li souhlas udělen prohlášením osvědčeným veřejnou listinou, musí být jejich podpis na listině úředně ověřen.
- Doklad, že osobě, jíž se zápis týká, vznikne nejpozději dnem zápisu živnostenské nebo jiné oprávnění k činnosti, která má být jako předmět činnosti nebo podnikání do veřejného rejstříku zapsána, je-li takové oprávnění vyžadováno.
- Doklad o právním důvodu užívání prostor, v nichž je umístěno sídlo osoby, jíž se zápis týká; postačí písemné prohlášení vlastníka nemovitosti nebo jednotky, kde jsou prostory umístěny, popřípadě prohlášení osoby oprávněné s nemovitostí, bytem nebo nebytovým prostorem jinak nakládat, že s umístěním sídla osoby

souhlasí. Prohlášení nesmí být starší než 3 měsíce a podpisy na něm musí být úředně ověřeny.

- Listiny o skutečnostech, které mají být do veřejného rejstříku zapsány, a listiny, které se zakládají do sbírky listin (např. statuty spolku, rozhodnutí příslušného orgánu o změně sídla, zápis o volbě statutárního orgánu apod.).

Navrhovatelem je právnická osoba, které se zápis týká. Za ni v zásadě bude jednat statutární orgán. K podání návrhu do rejstříku však může být pověřena jiná osoba. V případě založení spolku budou navrhovateli zakladatelé, případně jeden zakladatel, kterého tím oni nebo ustavující členská schůze pověří. V případě založení nadace, nadačního fondu nebo ústavu jím bude zakladatel, případně jiná určená osoba. Návrh lze podat také prostřednictvím advokáta, což je však potřeba doložit plnou mocí.

Osvobození od soudních poplatků v rejstříkových věcech bylo navázáno na získání statusu veřejné prospěšnosti.²¹ S ohledem na skutečnost, že návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti byl v září 2013 Senátem Parlamentu ČR zamítnut, a nový zákon stále není přijat, byla trvající snaha osvobodit neziskové organizace od poplatků vyřešena jiným způsobem. Přijetím novely zákona o soudních poplatcích, provedené zákonem č. 335/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, účinným od 29. 12. 2014 jsou od soudního poplatku ve věcech veřejného rejstříku osvobozeny neziskové organizace, konkrétně tyto subjekty:

- spolek,
- odborová organizace,
- mezinárodní odborová organizace,
- organizace zaměstnavatelů a mezinárodní organizace zaměstnavatelů a jejich pobočné organizace,
- nadace,
- nadační fond,
- ústav,
- obecně prospěšná společnost.

Tento zákon však pozbývá platnosti posledním dnem 18. měsíce následujícího po dni vyhlášení zákona. Argumentem pro zakotvení doby určité pro platnost zákona byla skutečnost, že za tuto dostatečně dlouhou dobu bude připraven a schválen zákon o statusu veřejné prospěšnosti, a osvobození od poplatků v rejstříkových věcech se bude vztahovat pouze pro právnické osoby se statutem veřejné prospěšnosti.

Návrh na zápis do veřejného rejstříku je možné podat pouze na formuláři. Náležitosti jsou stanoveny vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 323/2013 Sb., o náležitostech formulářů na podávání návrhů na zápis, změnu nebo výmaz údajů

²¹ § 11 odst. 2 písm. t) zákona o soudních poplatcích

do veřejného rejstříku a o zrušení některých vyhlášek. Prakticky se celý postup bude odehrávat v interaktivním online formuláři.²² Návrh lze podat elektronicky (podepsán uznávaným elektronickým podpisem nebo zaslán prostřednictvím datové schránky) nebo v listinné podobě, tj. vytisknout vygenerovaný dokument z interaktivního formuláře. Podpis navrhovatele na listinném formuláři musí být úředně ověřen.

Orgánem veřejné moci, který vede agendu veřejných rejstříků, je rejstříkový soud.²³ Rejstříkovým soudem je krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud osoby, jíž se zápis týká. Výjimkou z tohoto pravidla jsou pobočné spolky, za které podává návrh hlavní spolek, a to k rejstříkovému soudu, v němž je veden hlavní spolek.

Rejstříkový soud provede zápis ke dni uvedenému v návrhu, nejdříve však ke dni jeho provedení do 5 pracovních dnů ode dne podání návrhu. Neprovede-li rejstříkový soud zápis, ani nerozhodne ve výše uvedené lhůtě, považuje se navrhovaný zápis za provedený dnem následujícím po uplynutí této lhůty. V takovém případě soud promítne takový zápis do 2 pracovních dnů. O zápisu rejstříkový soud vyrozumí účastníky řízení zasláním výpisu z veřejného rejstříku obsahujícího tento zápis odeslaným nejpozději do 3 dnů od zápisu.

Rejstříkový zákon nově umožňuje zápis do veřejného rejstříku notářem. Notář provede zápis na žádost osoby oprávněné k podání návrhu na zápis, jestliže:

- zapisované skutečnosti mají podklad v notářském zápisu pro zápis do veřejného rejstříku nebo v notářském zápisu o rozhodnutí orgánu právnické osoby sepsaných podle jiného zákona (dále jen „podkladový notářský zápis“),
- podkladový notářský zápis obsahuje vyjádření notáře o tom, že obsah právního jednání je v souladu s právními předpisy a se zakladatelským jednáním právnické osoby, popřípadě že byly splněny formality nebo právní jednání, ke kterým jsou právnická osoba nebo její orgán povinny, nebo
- notáři byly předloženy všechny listiny, které tento nebo jiný zákon požadují pro zápis do veřejného rejstříku nebo pro založení do sbírky listin.

2.2.1 Skutečnosti zapisované do veřejného rejstříku

Rejstříkový zákon vymezuje v § 25 skutečnosti, které se do veřejného rejstříku zapisují. U každé právní formy jsou pak uvedeny speciální náležitosti k nim zapisované. Mezi obecně zapisované skutečnosti patří:

- jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu zapsané osoby,

²² Dostupné z: <https://or.justice.cz/ias/ui/podani>.

²³ Seznam krajských soudů včetně kontaktů je dostupný z: www.justice.cz.

- předmět činnosti nebo podnikání nebo vymezení účelu osoby, vyžaduje-li to jiný zákon,
- právní forma právnické osoby,
- den vzniku a zániku právnické osoby,
- u fyzické osoby, bez ohledu na důvod zápisu, datum narození, rodné číslo, bylo-li jí přiděleno, a adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu,
- identifikační číslo osoby, které zapsané osobě přidělí rejstříkový soud; identifikační číslo osoby poskytne rejstříkovému soudu správce základního registru právnických osob, podnikajících fyzických osob a orgánů veřejné moci,
- název statutárního orgánu, neplyne-li ze zákona, počet členů statutárního orgánu, jméno a sídlo nebo adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu osoby, která je členem statutárního orgánu, s uvedením způsobu, jak za právnickou osobu jedná, a den vzniku a zániku její funkce; je-li členem statutárního orgánu právnická osoba, také jméno a adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu osoby, která ji při výkonu funkce zastupuje,
- má-li být zřízen kontrolní orgán, jeho název, neplyne-li ze zákona, počet členů kontrolního orgánu, jméno a adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu, nebo sídlo osoby, která je členem kontrolního orgánu, a den vzniku a zániku její funkce; je-li členem kontrolního orgánu právnická osoba, také jméno a adresa místa pobytu, popřípadě také bydliště, liší-li se od adresy místa pobytu osoby, která ji při výkonu funkce zastupuje,
- údaj o tom, že právnická osoba má zapsán status veřejné prospěšnosti a kdy jí byl přiznán, údaj o tom, že bylo zahájeno řízení o odnětí statusu, a údaj o tom, kdy byl tento status vymazán, a důvod jeho odnětí,
- další skutečnost, o které to stanoví tento nebo jiný zákon, nebo jiná důležitá skutečnost, o jejíž zápis požádá zapsaná osoba, má-li na takovém zápisu právní zájem,
- den, k němuž byl zápis proveden.

2.2.2 Listiny zakládáné do sbírky listin veřejného rejstříku

Rejstříkové soudy vedou pro každý rejstřík sbírku listin, které jsou zde v souvislosti se zapisovanou osobou zakládány. Listiny zakládáné do sbírky listin vymezuje § 66 rejstříkového zákona. Je však nutné rozlišovat, kdy jde o listinu zakládanou do sbírky listin (typicky zakladatelské právní jednání), a kdy listina, která se do sbírky listin nezakládá, ale je nutné ji jako přílohu návrhu na zápis dané skutečnosti do rejstříku přiložit (půjde např. o prohlášení o způsobilosti člena orgánu právnické osoby,

případně o souhlas osoby se zapsáním údajů do rejstříku). Mezi listiny zakládané do sbírky listin patří:

- zakladatelské právní jednání právnické osoby, statut nadace, statut nadačního fondu nebo ústavu, je-li vydán, stanovy spolku, usnesení ustavující schůze spolku, byl-li spolek založen usnesením ustavující schůze, rozhodnutí příslušného orgánu spolku o založení, zrušení nebo přeměně pobočného spolku; po každé změně musí být uloženo také jejich platné úplné znění,
- rozhodnutí o volbě nebo jmenování, odvolání nebo doklad o jiném ukončení funkce osob, které jsou členem statutárního orgánu, likvidátorem, insolvenčním správcem nebo které jako zákonem upravený orgán nebo jako jeho členové jsou oprávněny zavazovat právnickou osobu nebo ji zastupovat před soudem nebo se takto podílejí na řízení nebo kontrole právnické osoby,
- výroční zprávy, řádné, mimořádné a konsolidované účetní závěrky, nejsou-li součástí výroční zprávy, stanoví-li povinnost jejich uložení do sbírky listin zákon upravující účetnictví osob a vyžaduje-li jejich vyhotovení jiný zákon, a zprávu auditora o ověření účetní závěrky,
- rozhodnutí o zrušení právnické osoby, rozhodnutí, jímž se ruší rozhodnutí o zrušení právnické osoby, rozhodnutí o přeměně právnické osoby, rozhodnutí o zrušení rozhodnutí o přeměně právnické osoby, rozhodnutí soudu o neplatnosti právnické osoby a konečnou zprávu o průběhu likvidace,
- smlouva o sloučení nadace, nadačního fondu nebo ústavu, rozhodnutí o jejím schválení, rozhodnutí soudu o neplatnosti smlouvy o sloučení a rozhodnutí správní rady o změně právní formy nadace, nadačního fondu nebo ústavu,
- smlouva o sloučení spolků, smlouva o splynutí spolků a smlouva o rozdělení sloučením, projekt rozdělení spolků se založením nových spolků a rozhodnutí o změně právní formy spolku,
- oznámení o zrušení nebo neschválení projektu přeměny, byl-li po jeho založení zrušen nebo neschválen; to platí obdobně pro oznámení o zrušení nebo neschválení smlouvy o sloučení nebo změně právní formy nadace, nadačního fondu, ústavu nebo spolku,
- rozhodnutí soudu, kterým byla vyslovena neplatnost projektu přeměny nebo neplatnost usnesení valné hromady nebo členské schůze, kterým byl projekt přeměny schválen,
- posudek znalce na ocenění nepeněžitého vkladu při založení nadace, nadačního fondu, ústavu nebo při zvýšení jejich nadačního kapitálu,
- usnesení o zahájení insolvenčního řízení,
- usnesení o předběžných opatřeních,
- rozhodnutí o úpadku nebo jiné rozhodnutí o insolvenčním návrhu,
- usnesení o prohlášení konkursu a o schválení konečné zprávy,

- usnesení o povolení reorganizace a usnesení o schválení reorganizačního plánu a jeho změn,
- usnesení, jímž se insolvenční řízení končí,
- rozhodnutí soudu o neplatnosti rozhodnutí orgánu právnické osoby,
- doklad o koupi závodu podle ustanovení NOZ o koupi závodu,
- rozhodnutí soudu o změně nadačního účelu,
- rozhodnutí správní rady nadace o zvýšení nebo snížení nadačního kapitálu,
- rozhodnutí soudu o přemístění sídla nadace, nadačního fondu nebo ústavu do zahraničí,
- smlouva o vložení daru do nadační jistiny, ve které je omezena dispozice s tímto majetkem,
- u právnické osoby, která přemístila své sídlo do zahraničí, doklad o zápisu do příslušné evidence cílového státu, jehož právem se tato osoba řídí, pokud právo cílového státu takový zápis přikazuje,
- další listiny, o kterých tak stanoví zákon, nebo o jejichž uložení požádá zapsaná osoba, má-li na tom právní zájem.

2.3 Adaptace na novou právní úpravu

Právnické osoby i právní formy, o kterých hovoříme, již existovaly před nabytím účinnosti NOZ. Jejich názvy a zakladatelská právní jednání byla přijímána v období diametrálně odlišné právní úpravy, proto se stane, že jejich stávající znění nebudou konvenovat s účinnou právní úpravou. Proto zákonodárce konstruuje přechodné ustanovení, které má za úkol daný rozpor vyřešit.

§ 3041 NOZ

(1) Právní povaha právnických osob upravených tímto zákonem se řídí ustanoveními tohoto zákona ode dne nabytí jeho účinnosti. Bylo-li přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona zahájeno řízení o zápisu právnické osoby do veřejného rejstříku, dokončí se podle dosavadních právních předpisů; odporuje-li však zakladatelské právní jednání učiněné přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona dosavadním právním předpisům, považuje se za platné, vyhovuje-li ustanovením tohoto zákona.

(2) Ustanovení společenské smlouvy nebo statutu právnických osob uvedených v odstavci 1, která odporují donucujícím ustanovením tohoto zákona, pozbývají závaznosti dnem nabytí jeho účinnosti; právnická osoba přizpůsobí do tří let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona společenskou smlouvu nebo statut úpravě tohoto zákona a doručí je orgánu veřejné moci, který vede veřejný rejstřík, do něhož je právnická osoba zapsána. Neučiní-li tak, příslušný orgán veřejné moci ji k tomu vyzve a stanoví ve výzvě dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění této povinnosti; uplyne-li dodatečná lhůta marně, soud právnickou osobu na návrh orgánu veřejné moci nebo osoby, která na tom osvědčí právní zájem, zruší a nařídí její likvidaci.

Zákonem je nastavena standardní úprava, která stanoví, že s účinností NOZ kontinuita a na dříve vzniklé právnické osoby se aplikují ustanovení NOZ. Ustanovení stávajících zakladatelských právních jednání, které jsou v rozporu s kogentními ustanoveními zákona, pozbývají účinnosti; proto nemusí právnická osoba vyvíjet žádnou aktivitu. Zároveň, s ohledem na přijetí nové právní úpravy, zákon právnickým osobám stanoví povinnost do tří let od nabytí účinnosti NOZ (tj. do 1. 1. 2017) přizpůsobit své zakladatelské právní jednání nové právní úpravě a doručit je rejstříkovému soudu. V případě, že tak neučiní ani po výzvě soudu, může být daná právnická osoba soudem zrušena a nařízena její likvidace.

2.4 Název

Jménem právnické osoby je její název. Jedná se o pojmový znak právnické osoby a její základní identifikátor. Zákon stanoví pro název právnické osoby základní pravidla. Název musí odlišit právnickou osobu od jiné osoby a obsahovat označení její právní formy. Název nesmí být klamavý.

2.4.1 Obecně k názvu právnické osoby

NOZ přináší v § 132–135 obecná pravidla pro názvy právnických osob. Název právnické osoby „*musí odpovídat požadavkům na něj kladeným obecně závaznými právními předpisy, [...]. Název má být proto zásadně pravdivý a přiměřený poměrům konkrétní právnické osoby; má být volen tak, aby byl veřejnosti srozumitelný a aby vůči ní nepůsobil klamavě*“.²⁴

„*Možnost volby vlastního názvu vyplývá pro právnické osoby z principu jejich statutární autonomie (týká se v zásadě osob soukromého práva), resp. ze zásady, vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno.*“²⁵ Název má zásadní význam jako identifikační znak organizace, uvádí se již v zakladatelském právním jednání a je její obligatorní náležitostí, neboť právě název ji individualizuje. Název je nezbytnou formální náležitostí při zápisu do příslušného rejstříku a také skutečností do rejstříku zapisovanou.²⁶ Volba názvu organizace může být také jistým způsobem dosahování cíle tohoto subjektu.

²⁴ Rozsudek NSS ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 7 As 28/2010-102.

²⁵ HURDÍK, J. *Právnické osoby (Obecná právní charakteristika)*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 150.

²⁶ § 25 odst. 1 písm. a) rejstříkového zákona

Právnícká osoba (resp. osoby jejím jménem vystupující a právně jednající) je povinna jednat pod svým názvem, a to takovým, který je uveden v příslušném zakladatelském dokumentu a zapsán ve veřejném rejstříku. „*Skutečnost, že z právního jednání nebude patrné, za kterou právníckou osobu je v konkrétním případě jednáno, může eventuálně vést k neurčitosti nebo nesrozumitelnosti právního jednání, případně k tomu, že zástupce domněle jednající za právníckou osobu bude zastoupen sám (viz § 436 odst. 1).*“²⁷ Nicméně rozhodovací praxe soudů dovodila, že „*je-li z právního úkonu zřejmé, o jaký subjekt jde, nemá to za následek neplatnost právního úkonu*“.²⁸ Totožnost subjektu tak může být např. určena identifikačním číslem a jeho sídlem.

Úprava stojí na třech zásadách:

1. distinktivita (odlišitelnost, nezaměnitelnost, rozlišovací způsobilost),
2. zákaz klamavosti názvů,
3. připuštění použití jména člověka v názvu právnícké osoby a stejně tak i použití části názvu právnícké osoby v názvu právnícké osoby jiné, ovšem jen za stanovených podmínek.²⁹

První dvě uvedené zásady se dosud aplikovaly pouze ve vztahu k obchodním firmám podnikatelů (§ 10 odst. 1 věta první obch. zák.), nyní jsou zakotveny jako obecné zásady pro tvorbu názvu všech právníckých osob soukromého práva.

Název musí být na první pohled viditelný a kýmkoliv bezprostředně seznatelný.³⁰ S ohledem na to, že se jedná o identifikátor, musí název odlišovat právnícké osoby od sebe (resp. musí odlišit právníckou osobu od jiné osoby), ale také od orgánu veřejné moci, mezinárodní organizace, jejího orgánu nebo instituce a od názvu EU a jejích orgánů.³¹ Byť tento výčet již oproti někdejší právní úpravě není v zákoně vyjmenován, lze s ohledem na logiku věci a rozhodovací praxi soudů mít za to, že tento negativní výčet bude aplikován i nadále.

Název má tedy specifikovat daný subjekt. „*Aby název právnícké osoby byl dostatečným identifikačním a distinktivním znakem, musí být zvolen tak, aby byl předešlým způsobilý právníckou osobu individualizovat.*“³²

Pro úpravu zkoumaných subjektů v této oblasti platí obecně formulované firemní zásady individuality (odlišnosti) názvu, jeho pravdivosti, přiměřenosti, jasnosti

²⁷ LASÁK, J. Komentář k § 132 obč. zák. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 700.

²⁸ Usnesení NS ze dne 15. 12. 1998, sp. zn. 33 Cdo 2272/98.

²⁹ SVEJKOVSKÝ, J.; DEVEROVÁ, L. a kol. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 34–35.

³⁰ TELEČ, I. *Spolkové právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 99.

³¹ BŘEŇ, J.; JEMELKA, L. *Zákon o sdružování občanů, zákon o právu shromažďovacím s komentářem*. Praha: ASPI, 2007, s. 22.

³² Rozsudek NSS ze dne 15. 7. 2010, sp. zn. 7 As 51/2010-63.